

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ – ВІД СЕРЕДНІХ ВІКІВ ДО XIX ТА XX СТОЛІТТЯ

УДК 796.5

Любов Малик, кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки та менеджменту лісових підприємств
Національного лісотехнічного університету України,
м. Львів

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ – ВІД СЕРЕДНІХ ВІКІВ ДО XIX ТА XX СТОЛІТТЯ

У статті висвітлені історія туризму, туристичний бізнес, а також розвиток туристичної індустрії у XIX та XX ст.

Ключові слова: історія, розвиток туризму, курорти.

В статті освещены история туризма, туристический бизнес, а также развитие туристической индустрии, в IX и XX ст.

Ключевые слова: история, развитие туризма, курорты.

In the articles lighted up history of tourism, tourist business, and also development of tourist industry, in a XIX and XX item.

Key words: history, development of tourism, resorts.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія туризму в своїх дослідженнях спирається на допоміжні історичні дисципліни: археологію, палеографію, нумізматику, етнографію. Історія подорожей і туризму тісно пов'язана з історією культури, яка показує логіку розвитку культури, вивчає характерні культурні риси різних епох і відповідні типи та моделі "людини, яка подорожує", як відзначають Л. Устименко та І. Афанасьєв [4].

Слід відзначити монографію Г.М. Зайчук, в якій автор стверджує, що вивчення історії туризму студентами, які студіюють туристичний бізнес, є корисним не тільки як предмет навчального процесу, адже, зародившись три тисячі років тому, туристична справа сьогодні зберегла багато характерних рис. Йдеться, зокрема про розміщення туристів, організацію харчування, супровід гіда, розвиток галузі [1]. Різні форми відпочинкового туризму прослідковуються з часів Вавилонської та Єгипетської імперій. Музей "Історія античності" був відкритий для громадкості в VI ст. до н.е. в Вавилоні, хоча в той час єгиптяни проводили багато релігійних фестивалів, атракцій. Крім того, людей приходило просто подивитися на відомі споруди та праці мистецтва в містах. Для забезпечення великих натовпів людей під час таких фестивалів виникло багато видів обслуговування: продавці напоїв, гіди, вуличні продавці сувенірів, спекулянти і проституція. Деякі ранні туристи спаскуджували будинки графітами, відмічаючи свій візит, і так були засновані єгипетські графіти, датовані 2000 років до нашої ери.

Приблизно з цього самого часу, відомі нам з

III ст. до н.е., подорожували грецькі мандрівники, відвідуючи місцезнаходження богів. Незалежні міста-країни древньої Греції не мали центрального управління для будівництва доріг, і тому більшість з цих туристів подорожували водою і з цього часу більшість надавали перевагу цьому стилю.

Почали процвітати морські порти. Греки також проводили свої фестивалі, які ставали зростаючи орієнтовані до переслідування задоволення і особливо спорту. Уже в V столітті до н.е. Афіни стали важливим місцем для мандрівників, відвідувати головні місця такі, як Пантеон. Постоялі двори біля храмів, засновані у великих містах і морських портах забезпечувати потреби мандрівників. Власники постоялих дворів цього періоду були дуже недружелюбні і забезпечували лише основні потреби: убогі ліжка, без ogrivannya, без туалету. Куртизанки, підготовлені в мистецтві музики, танцю, бесіди і кохання були основними розвагами, що пропонувалися. Багато з того, що ми знаємо про подорожі цього раннього періоду, належить перу Геродота, який помер 430 років до н.е. і можуть бути описані як туристичний нарис. Він подорожував в багатьох місцях, щодня записуючи історії, що йому розповідали гідимандрівники.

Здавалося, що ці гіді надавали дуже різноманітну інформацію. Роль гідів була розподілена: завданням одних було пасти отари тварин навколо місць туристів, завданням других – забезпечувати інформацією для їх керівництва.

Оголошення (реклама), покликані спрямовувати відвідувачів до постоялих дворів на узбіччя, є також відомі з цього періоду.

Римські монетні гроші і латина була загально прийнятою мовою. Римляни подорожували до

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ – ВІД СЕРЕДНІХ ВІКІВ ДО XIX ТА XX СТОЛІТТЯ

Сицилії, Греції, Родосу, Трої, Єгипту і з III століття н.е. до Святої Землі. Римляни також ввели свої путівники, розпечатки готелів з позначенням визначеної якості.

Слід відзначити і зростання подорожуючої бюрократії цього періоду. Для входження в морські порти необхідно було мати дозвіл і була введена плата для цього сервісу. Сувеніри, отримані за кордоном, були предметом імпортного збору і навіть були створені митні декларації.

Рим також зазнав участі “ковбойських менеджерів”. Серед сувенірів, запропонованих римським мандрівникам, були підробки грецьких статуєток, особливо праці, підписані великим грецьким скульптором Праксителем. Римські поети тих днів писали про Афіни, як про місто “шизиків”, спрямованих на обманювання іноземних туристів.

Місцевий туризм також процвітав в самому серці Римської імперії. Другі будинки були збудовані багатими людьми в межах близької мандрівки від Риму.

Найбільш сучасні притулки були знайдені навколо бухти Неаполя і є свідченням раннього поділу ринку між цими місцями. Неаполь приваблював інтелектуалів, спокійних туристів.

Історія туризму, як відзначає Надія Чорненька в роботі, що це міжгалузевий господарський комплекс, який спеціалізується на створенні туристичного продукту, здатного задовольняти потреби населення у проведенні дозвілля, у подорожах, відпочинку та оздоровлення шляхом виробництва та реалізації товарів і послуг туристичного призначення [5].

Елементами туристичної індустрії є підприємства та установи, мета функціонування яких – задоволення певних туристичних потреб (мотиваційних, змістовних, комфортності, атракції (протягування) тощо, що набувають **розвитку подорожі у середні віки**.

Відзначимо, що слідуючи занепаду Римської імперії і початку так званого “темного віку”, подорожі починали ставати більш небезпечними, важкими і зовсім непривабливими. Більш приємна подорож була – закритися вдома. Проте були відомі і міжнародні подорожі. Пригодники шукали популярності і фортуни в подорожах, купці мандрували, шукаючи нові торговельні можливості, але більшість з них мусіли бути знатного походження. Проте всі ці форми подорожей можна визначити як бізнесова подорож чи подорож за обов’язком. У населених пунктах організовували проведення дозвілля у святкові дні. Термін “святкові дні” походить від “святі дні” і з раннього періоду релігія передбачала рамки, в

яких межах проводити дозвілля. Прикладами таких релігійних розваг були патронажні фестивалі. З набожними намірами з повним відчуттям обов’язку виникло паломництво. Під цим розумілося відвідувати місця поклоніння богів.

Значний поштовх у розвитку туризму зроблено в Греції, де набули подорожі по своїй країні для давніх греків до Олімпії, на Олімпійські ігри. Щорічно на Олімпійські ігри з’їжджалися тисячі аматорів спорту і шанувальників мистецтві не тільки з Еллади, а й інших держав Середземномор’я. До цього періоду належить і спорудження спеціальних великих будинків, у яких могли розміститися й відпочити атлети та глядачі, як відзначають М. Мальська, В. Худо, В. Цибух [3].

Відзначимо про розвиток дорожнього транспорту в XVII ст. до початку XIX ст. До XVI століття ті, що шукали можливості подорожувати, мали три способи це зробити:

- вони могли прогулюватися (було багато бідних, щоб дозволити собі будь-яку форму транспорту, незважаючи на відстань);

- могли їздити кінями чи могли носитися на ношах (це було доступно тільки аристократам);

- чи возитися підводами. Дороги в цей час мали погану поверхню з вибоїнами і взимку колеса (підвід) глибоко борознили дороги. Така подорож була тестом на витривалість, крім того вона була небезпечна: розбійники з великої дороги постійно загрожували тим, що їздили по дорогах.

Королівський двір та його оточення були добре захищені і вони мали змогу подорожувати до XVIII століття.

Поява карет була величезним рухом-поштовхом у розвитку та становлення туризму вперед для тих, хто був змушений подорожувати. Винахід в цій примітивній формі був накреслений в угорському місті Кокс в XV столітті. І з середини 1600 років карети регулярно виготовлялися в Британії. Було запроваджено щоденне записування обслуговування перевезень між Лондоном і Оксфордом.

Концепція каретного періоду вимагала зміни та використання упряжки коней вздовж дороги. Також сприяла створенню дорожнього покриття.

Подорож на далекі відстані вимагала зупинки. На постійних дворах зароджувалося обслуговування потреб: забезпечити ночівлю і свіжих коней, яких можна було рейдувати на весь час подорожі.

Близько 1815 року відкриття асфальту зробило революцію дорожньої системи Європи. В 1820 році коні почали тягати вагони, так був започаткований в Лондоні і Парижі міський

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ – ВІД СЕРЕДНІХ ВІКІВ ДО XIX ТА XX СТОЛІТТЯ

транспорт. Крім того, каретні перевезення охоплювали відстань між Лондоном і Батоном в 2,5 годин і Лондон-Брінтон менше ніж 5 годин.

Варто відзначити, що починаючи з XVII ст. набувають престижності подорожі по Європі з назвою “ГРАНД ТУР”.

Масове пересування людей у середньовічній Європі відбувалося в часи хрестових походів, які розпочали європейські рицарі та купці, що пливли за ними, щоб захопити чужі багатства і території. Слідом за ними рухалися на Схід священники і прочани в супроводі незліченної юрби бурлаків та знедолених. Однак, незважаючи на різні цілі походів і подорожей, усі вони об’єктивно розширювали географічні знання людини. Докладні описи рік, морів, материків і країн залишили Марко Поло, Васко да Гама, Христофор Колумб та інші.

З початку XVII століття нові форми туристичного розвитку як напрямок наслідку свободи і пошуку для навчання передвіщено Ренесансом. Під правлінням Єлизавети I, молоді чоловіки домагаючись позиції двору, були заохочені подорожувати на Континент закінчити свою освіту. Ця практика була швидко адаптована іншим, зокрема в соціальній сфері. І звідси прийшло, що освіта джентельмена мала бути завершеною “Гранд туром” (цей термін використовувався не раніше ніж 1670 року) основних культурних центрів Європи, супроводжуваних домашніми вчителями і часто тривали три роки і більше. Видавництво пугівника др. Томасом Нугентом названо “Гранд тур” в 1749 р. Мало подальше сприяння освітніх турів, деякі мандрівники зважувалися так далеко, що могли досягти Єгипту.

Тоді, як показна освіта з відпочинком, скоро стала соціальною, молоді люди шукаючи задоволення в дозвіллі подорожували переважно до Франції та Італії, насолоджуючись конкуренцією культур і соціального життя міст таких, як Париж, Венеція чи Флоренція. Кінцем XVIII століття цей звичай був встановлений для дворянства.

У результаті цього, європейські центри були відкриті для британських мандрівників. Провінції Аікс, Монпельє, Авігон стали визначними базами особливо для тих, хто використовує провінційний регіон як проміжний етап подорожі до Італії. Коли в XIX столітті послідували подорожі для задоволення, то вони майже зовсім витіснили освітні тури як мотив візиту на Континент, це сприяло розвитку Рів’єри як принципового місця для британських туристів, допомогли вступом для регулярного обслуговування, перетинаючи канал

з 1820 року. Проте поява воєн Наполеона на початку XIX століття перешкоджала подорожам в Європу на 30 років. Це сприяло британців до росту інтересу подорожувати в своїй країні.

Подорожуючи за кордони однієї країни завжди були предмети до обмеження, як ми бачили з деяких примусів, накладених державами під Римською імперією. Кілька людей могли подорожувати на любі великі відстані, і ті що так робили були в основному пов’язані державними справами. Монархи, підозрюючи інтриги в союзах з іноземними державами, перевіряли такі подорожі видаючи авторські листи членам королівського двору, які мали на меті сприяти подорожам.

Паспорти мали своє походження із середньовіччя як рекомендації, листи від церковного духовенства для прочан, щоб уникати можливих арештів. Пізніше авторські папери подорожувати більш ширше видавалися державою, особливо під час воєн із сусідами європейських країн. Введення обов’язкових паспортів як постійна вимога в Британії більш схожі на сучасні, датовані тільки 1916 року, як результат військового контролю під час Першої світової війни. Інститут формального обслуговування є також феноменом XX століття, будучи встановлений під назвою “Акт іноземців” в 1905 році.

Слід зазначити, що після падіння Римської імперії у 476 р. н.е. почався новий етап у розвитку підприємств туристичної індустрії. У середні віки на розвиток підприємств гостинності дуже впливали релігійні традиції. У цей період різко збільшилася кількість людей, що здійснювали паломництво до святих місць. Церква зобов’язувала монастирі надавати гостинність паломникам. Організувати для них ночівлю та харчування. У цей час з’явилися й інші заклади, що здійснювали подібні функції. Наприклад, франкійський король, а згодом імператор Карл Великий (742 – 814), захисник церкви, у VIII ст. заснував спеціальні будинки для відпочинку паломників.

Прогресивним напрямом діяльності підприємств гостинності в середньовічний період було створення перших професійних асоціацій.

У XVI ст. відкрилися перші кав’ярні, що стали центрами культурного і літературного життя того часу. Перші європейські кав’ярні було відкрито в 1652 р. у Лондоні й у 1683 р. у Відні – галичанином Ігорем Кульчицьким, який дістав у нагороду велику кількість мішків кавових зерен за допомогу козакам у визволенні Відня від турків.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ – ВІД СЕРЕДНІХ ВІКІВ ДО XIX ТА XX СТОЛІТТЯ

Вагомим чинником у 1553 році у Парижі відкрили перший ресторан “Тур д’Аржан”. Протягом двох наступних сторіч він залишався унікальним закладом, тому, що єдина послуга, яку надали в ресторані, було харчування.

Слід відзначити про Європейських переселенців, що ступили на землю Американського континенту, принесли із собою той досвід будівництва й управління постійними дворами і тавернами, що був накопичений ними за сторіччя. З погляду архітектури (розташування, запропонованого обслуговування) американські постоялі двори і таверни нагадували європейські, але їхня соціальна функція із самого початку свого існування мала комерційну спрямованість, тобто створювалася з метою отримання прибутку, як відзначають Л.Г. Лук’янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мініч [2].

Туристична індустрія набуваючи розвитку спонукала до появи курортів та їх освоєння у найбільш сприятливих кліматичних умовах, туристичному краєзнавству. Курорти завжди були добре влаштовані за часів Римської імперії, але їх популярність, заснована на медичних користях води, втратили чинність в наступному столітті. Вони ніколи не були цілком ззовні підтримуючі, проте хворі продовжували відвідувати курорти крізь середньовіччя. Відновлений інтерес в терапевтичних якостях мінеральних вод був приписаний впливом Ренесансу в Британії і повсюди в Європі.

В 1562 році др. Вільям Вернер опублікував книжку, описуючи увагу силі води м. Бата і на Континенті. Таким чином м. Бат завдяки курорту “Букстон” показав повернення популярності серед людей “шукаючих лікування” і книжка Вернера правдиво визначила ефекти курортів. В 1626 році Єлизавета Фарроу змалювала увагу до якостей мінеральних джерел в Цалбаті в Скарбороу, які стали першими з числа нових курортів. Скоро вражаюче число курортів стрибнуло вгору інколи навіть в нехарактерних місцях: Стрїтхам в південному Лондоні, наприклад, стало стильним переслідуванням виявлення мінеральних джерел в 1659 році. Говорячи про лікування швидко розвинувся соціальний статус і курорти змінилися в характері від задоволення до мотивації для візитів стало покращення здоров’я. Бат особливо став центром в соціальному житті для вищого суспільства у XVIII столітті та початку XIX століття, додаючи візити монархів. Під керівництвом Бею Наш на початку XVIII століття це швидко стало центром високої моди, навмисно розміщено створювати відбір і винятковий імідж. Комерційні можливості відкриті концентрацією цих

багатих відвідувачів були неоглянуті; поширені сприятливі умови приймати чи інакше обслуговувати цих відвідувачів, змінюючи курорти в курорти з мінеральними водами. Остаточо на початку XIX століття загальна характеристика курортів іти на “падіння ринків” крізь їх життєвий цикл призвело до зміни клієнтів із земельних дворян до багатих купців і ремісничих класів. Кінцем XVIII століття розквіт англійських курортних міст був уже закінченим, незважаючи на те, що вони мали далеко довший життєвий цикл на Континенті. Ці цікаві паралелі між занепадом англійських курортних міст і англійських узбережних курортів на 150 років пізніше. Курортні міста виглядали як привабливі місця, і резиденції прийшли на зміну відвідувачів. Ці резиденції мали тенденцію устарівати і їх попит для більшості пасивних і традиційних прийомів з перевагою для прийомів дома краще, ніж пошук комерційних прийомів прискорили в курортних містах економічний спад. Проте це був початок узбережних курортів, які сильно підривали успіхи внутрішніх курортів. Тільки пізніше це могло бути початком середземноморських курортів, які могли спричинити до занепаду британських узбережних курортів.

Відзначимо, що кінець XVIII ст. набуває розвиток узбережних курортів, які крім відпочинку мали привабливість лікування морською водою різних видів захворювання. До Ренесансу, купання в морі знаходило малу популярність. Тільки коли море стало асоціюватися з певними користями для здоров’я, купання стало здобувати популярність. Асоціація морської води зі здоров’ям не знайшла визнання до ранніх років XVIII століття і початкова мета була пити морської води більше, ніж купатися в ній. Можливо очікується, що теоретики здоров’я остаточно визначають, що мінерали, знайдені у курортних водах були в достатній кількості в морській воді. Зростаюче число тих, що лікуються, було результатом добробуту, що був наслідком поширення промисловості і торгівлі в Британії в той час означало, що річкові курорти не могли задовільно обслуговувати той наплив відвідувачів, який почався у той час. На відміну від них, морські курорти могли запропонувати майже безмежні можливості для розширення. Моральні сумніви щодо купання в морі були надломлені після винайдення машини для купання і курорти почали процвітати.

Безсумніву, потреба на лікування морською водою могла бути набагато вищою, якщо був би розвинутий швидкий дешевий транспорт, який би обслуговував ці потреби. Але в середині XVIII

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ УЧИТЕЛЮ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

століття подорож з Лондона в Брінтон займала 2 дні, а її вартість набагато перевищувала можливості пересічного робітника і дорівнювала його 6 тижневим зарплатам. Житлове забезпечення також зростало в ціні, але дещо повільніше спричинене попитом. Усе це мало змінитися на початку XVIII століття.

По-перше, впровадження пароплавів знизило вартість і зменшило час подорожі з Лондона до курортів поблизу Тайленд Естуарій. У 1815 році цей вид послуг почався між Лондоном і Грейвсендом, а через 5 років і з Маргейтом.

Висновок. Отже, розвиток курортів та транспортних засобів переміщення туристів сприяло утворення системи туризму, яка виникла та існує в межах трьох взаємно-пов'язаних суперсистем: суспільство, економіка, природне середовище. Сама система "туризм" має дві внутрішні субсистеми:

- суб'єкт туризму – споживач туристичних послуг – людина з усіма різноманітними її туристичних потреб та мотивів поведінки;

- об'єкт туризму – складається з трьох елементів: туристичні центри, туристичні підприємства та туристичні організації (державні та суспільні організаційно-правові структури, що регулюють розвиток туризму).

1. Зайчук Г.М. *Управління маркетинговою діяльністю в туристичній галузі.* – Дрогобич. Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2010. – 154 с.

2. Лукянова Л.Г., Дорошенко Т.Т., Мініч І.М. *Уніковані технології готельних послуг. Навчальний посібник.* – К.: Вища школа. – 2001. – 237 с.

3. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. *Основи туристичного бізнесу. Навчальний посібник.* – К.: ЦНЛ. – 2004. – 272 с.

4. Устименко Л., Афанасьєв І. *Історія туризму: навчальний посібник.* – К.: "Альтерпрес", – 2005. – 320 с.

5. Чорненька Н.В. *Організація туристичної індустрії. Навчальний посібник.* – К. Атіка, – 2006. – 264 с.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2010

УДК 94:37.011.31

Ольга Турянська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії України
Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ УЧИТЕЛЮ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

Стаття присвячена особливостям історичного пізнання. Проблема розглядається на основі аналізу уявлень про механізми пізнання минулого відомих істориків. Автор вважає, що учителям історії в школі необхідно обов'язково познайомитися з цими точками зору.

Ключові слова: історія, інтуїція, історична інформація, осмислення.

Стаття посвячена особенностям исторического познания. Проблема рассматривается на основе анализа представлений о механизмах познания прошлого известных историков. Автор считает, что учителям истории в школе обязательно необходимо познакомиться с этими точками зрения.

Ключевые слова: история, интуиция, историческая информация, осмысление.

The article is devoted to the features of historical cognition. A problem is examined on the basis of analysis of pictures of mechanisms of cognition of the past of the known historians. An author considers that to the teacher of history at school it is necessarily necessary to become acquainted with these points of view.

Key words: history, intuition, historical information, comprehension.

Постановка проблеми. Проблема способів історичного пізнання є предметом не тільки історії, але і філософії історії. Для методики історії ця проблема останнім часом набуває особливої гостроти, оскільки зміна концептуальних підходів до висвітлення і оцінки історичного матеріалу ставить перед методистами завдання визначити нові філософсько-психологічні і педагогічні принципи вибору цього матеріалу для вивчення в школі.

Аналіз філософсько-історичної літератури (М. Бердяєв, Л. Гумільов, Є. Нікітін, О. Панарін, П. Сорокін, А. Тойнбі, Л. Февр, В. Феллер, П. Флоренський, М. Шелер, О. Шпенглер, К. Ясперс та ін.) про шляхи історичного пізнання дозволив нам зробити наступні висновки.

Історичне пізнання, як пізнання життя людей і народів у минулому, відрізняється по своїх механізмах від пізнання природи. Щодо цих механізмів історичного пізнання на початку